

บทที่ 4

การรวมอิตาลีและเยอรมนี

การรวมอิตาลีและเยอรมนี

เนื่องจากกระบวนการเพื่อรวมราชอาณาจักรอิตาลีและจักรวรรดเยอรมันเกิดขึ้นในเวลาเกือบจะพร้อมกัน และมีความก้าวหน้าโดยการจัดการด้านการทูตในยุโรป ช่วงระหว่าง ค.ศ. 1850 - 1870 กระบวนการนี้สัมพันธ์และก้ำกึ่งกันในด้านต่างๆ มีทั้งที่โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจในการช่วยเหลือกัน ผู้นำของทั้งสองชาติต้องต่อสู้กับศัตรูชาติเดียวกัน คือ ออสเตรีย ฝรั่งเศสภายใต้จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 และศาสนจักรโรมันคาทอลิก ด้วยเหตุผลเหล่านี้ เรื่องของสองประเทศจึงเกี่ยวพันกันและทำให้เกิดเหตุการณ์ใหญ่ ซึ่งนำความปั่นป่วนยุ่งยาก และการทำให้ยุโรปกลางเปลี่ยนแปลงไป ด้วยความสำเร็จร่วมกันใน ค.ศ. 1871 ทำให้เกิดผลกระทบกระเทือนต่อฝรั่งเศสและออสเตรีย ดุลอำนาจในยุโรปเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง

กติกาสัญญาแห่งปลอมบิแยร์ ค.ศ. 1858 (Pact of Plombières, 1858)

ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1858 นโปเลียนที่ 3 ทรงพบกับควาวัวร์เป็นการลับที่เมืองปลอมบิแยร์ - เลส์ - แบงส์ (Plombières - les - Bains) ทั้งคู่ได้ทำความตกลงกันที่เรียกว่ากติกาสัญญาแห่งปลอมบิแยร์ ซึ่งมีเงื่อนไข 3 ข้อ ข้อแรก พระธิดาของพระเจ้าวิกเตอร์เอมมานูเอล (Victor Emmanuel) แห่งปิตมอนด์ คือ เจ้าหญิงคลอทิลด์ (Clotilde) จะต้องแต่งงานกับเจโรม (Jerome) ซึ่งเป็นพระญาติของนโปเลียนที่ 3 ซึ่งเป็นการผูกสัมพันธ์รัฐทั้งสองเข้าด้วยกันตามแบบอย่างการผูกพันราชวงศ์ตามประเพณีแบบเดิม ข้อที่ 2 ฝรั่งเศสและปิตมอนด์จะร่วมกันทำสงครามต่อต้านออสเตรีย และข้อที่ 3 ปิตมอนด์จะได้ครอบครองแคว้นลอมบาร์ดี (Lombardy) และเวเนทีย (Venetia) ที่จะยึดจากออสเตรีย และจะจัดตั้งราชอาณาจักรใหม่ของอิตาลีตอนบนซึ่งจะเชื่อมต่อกับดัชชีแห่งปาร์มาและโมดีนา (Duchies of Parma and Modena - Duchy หมายถึงรัฐที่มีเจ้าระดับ Duke ปกครอง) และรัฐสันตปาปา เพื่อเป็นการตอบแทนปิตมอนด์จะยอมยกแคว้นนิซ (Nice) และซาวอย (Savoy) ให้แก่ฝรั่งเศส

เหตุที่คาวิร์และนโปเลียนทำข้อตกลงนี้ เพราะคาวิร์ตระหนักว่าอุปสรรคสำคัญขวางกั้นการรวมรัฐอิตาลีทางตอนเหนือคือ ออสเตรีย ซึ่งยึดครองแคว้นลอมบาร์ดีและเวเนเชีย ออสเตรียแสดงอย่างชัดเจนว่าจะยอมสละดินแดนเหล่านี้ก็โดยการใช้กำลังเท่านั้น ลำพัง ปิตมอนด์ย่อมไม่สามารถเอาชนะออสเตรียได้ ดังนั้นคาวิร์จึงต้องการพันธมิตร เพื่อช่วยให้ การรวมอิตาลีรุดหน้า แม้เขาอยากจะได้รับความช่วยเหลือจากอังกฤษ แต่ลอร์ดปาล์มเมอร์- สตันแสดงอย่างชัดเจนว่าจะไม่ช่วยเหลือด้วยการทหารเพราะการดำรงอยู่ของจักรวรรดิ ออสเตรียเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับระบบดุลอำนาจในยุโรป ด้วยเหตุนี้พันธมิตรที่ดูจะเป็นไป ได้คือ นโปเลียนที่ 3 ซึ่งแสดงความสนใจในเรื่องการรวมชาติของอิตาลีและมีท่าทีว่าพร้อม ที่จะดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบฉวยโอกาสเพื่อสร้างเกียรติภูมิให้แก่ระบอบของพระองค์ ดังนั้นคาวิร์ จึงคาดหวังความช่วยเหลือจากฝรั่งเศส

ในส่วนของนโปเลียนที่ 3 นั้น พระองค์ได้รับความนิยมและเกียรติภูมิจากชัยชนะ ในสงครามโคเรเมีย ซึ่งพระองค์ก็คาดหวังว่าจะได้รับอีกจากการทำสงครามที่ประสบผลสำเร็จ พระนิสัยที่ชอบเรื่องกลอุบายเล่ห์กระเท่ห์ประกอบกับความสนใจในแรงคลไจของพวก ชาตินิยมอิตาลีในฐานะที่พระองค์เคยเข้าร่วมในสมาคมคาร์บอนารี (Carbonari) ซึ่งเป็น ขบวนการชาตินิยมลับของอิตาลีมาก่อนตั้งแต่ครั้งยังหนุ่ม ทำให้พระองค์หันความสนใจพระทัย มาที่รัฐปิตมอนด์ ถ้ามีราชอาณาจักรอิตาลีเหนือซึ่งเกิดขึ้นเพราะความช่วยเหลือจากฝรั่งเศส ก็จะเป็นประโยชน์ทางมหากกระดานการทูตของฝรั่งเศส ทั้งการได้แคว้นนิซและซาวอยก็ จะเป็นการลบล้างข้อตกลงที่เวียนนา ค.ศ. 1815

ในต้น ค.ศ. 1858 ความสัมพันธ์ระหว่างฝรั่งเศสและปิตมอนด์ชะงักกันชั่วคราวจาก การวางระเบิดของผู้ก่อการชาวอิตาลีซึ่งนำโดยเฟลิกซ์ ออร์ซินี (Félix Orsini) ที่มุ่งปองร้ายจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 พระมเหสีเออจีนี (Eugenie) แต่ทั้งสองพระองค์ทรงรอดพ้น อันตรายในขณะที่ผู้ติดตามได้รับบาดเจ็บและล้มตายหลายคน ความตึงเครียดทางการทูต เกิดขึ้นเมื่อเสนาบดีฝรั่งเศสประท้วงอย่างรุนแรงซึ่งทำให้ทั้งพระเจ้าวิกเตอร์ เอ็มมานูเอล และคาวิร์ไม่พอใจและตอบโต้ฝรั่งเศสอย่างองอาจ ความกล้าหาญดังกล่าวทำให้นโปเลียน ที่ 3 ทรงชื่นชมและตัดสินใจสนับสนุนการรวมชาติอิตาลี ดังนั้นแผนการจึงเกิดขึ้นเพื่อ การเจรจาอย่างเป็นทางการลับสุดยอดระหว่างนโปเลียนและคาวิร์ แต่ก็ยังนำไปสู่ข่าวลือและ การคาดการณ์ในแวดวงรัฐบาลยุโรป

ก้าวแรกของการปฏิบัติตามกติกาสัญญาแห่งปลอมบีแยร์คือการอภิเษกระหว่าง เจ้าชายเจโรมและเจ้าหญิงโคลทิลด์ ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1859 กติกาสัญญาซึ่งเคยตกลง กันด้วยวาจาก็กลายเป็นสนธิสัญญาอย่างเป็นทางการระหว่างรัฐบาลทั้งสอง อีก 2 เดือนต่อ มารัสเซียก็ถูกโน้มน้าวด้วยสนธิสัญญาซึ่งโนโปเลียนยินยอมที่จะสนับสนุนการทบทวนสนธิ- สัญญาแห่งกรุงปารีส (Treaty of Paris, 1856) ถ้ารัสเซียสนับสนุนข้อตกลงใน ค.ศ. 1815 ในส่วนที่เกี่ยวกับอิตาลี เท่ากับเป็นการป้องกันการแทรกแซงของรัสเซีย ส่วนอังกฤษนั้นแม้ ความไม่ไว้วางใจในตัวโนโปเลียนจะเพิ่มขึ้น แต่มติมหาชนกลับให้ความเห็นใจอิตาลี ส่วน ปรุสเซียนั้นเป็นที่คาดหวังว่าจะดำเนินนโยบายเป็นผู้ไกลเกลี่ยเหมือนอังกฤษ

ทั้งปิตมอนด์และออสเตรียเริ่มระดมพลในขณะที่ความตึงเครียดระหว่างประเทศ ของแนวโน้มสงครามเพิ่มขึ้น นโยบายการทูตของคาวัลร์ คือการบีบให้ออสเตรียยื่นคำขาด ในเวลาที่สบโอกาสเหมาะ ซึ่งจะทำให้่ออสเตรียเป็นฝ่ายรุกวานในสายตามหาอำนาจอื่น ๆ การระดมพลในปิตมอนด์สร้างความยากลำบากแก่พลเรือนและทำให้เกิดวิกฤตการณ์ทาง การทูต รัฐบาลดำเนินนโยบายที่ไม่อาจหันหลังกลับและเกือบจะประกาศสงคราม ในขณะที่ เดียวกัน โนโปเลียนที่ 3 ถูกแรงกดดันอย่างหนักทั้งทางการเมืองและการทูตจนเริ่มแสดงท่าที ว่าจะถอนพระองค์ ในวันที่ 18 เมษายน ความร่วมมือแห่งยุโรปมีที่ท่าจะฟื้นตัวขึ้นมาเพื่อ ป้องกันการเกิดสงครามและดูเหมือน จะเป็นเช่นนั้นเมื่อคาวัลร์ตกลงที่จะเลิกระดมพลในวัน ต่อมา³ แต่ในจังหวะนี้เอง จักรพรรดิ ฟรานซิส โจเซฟ กลับยื่นคำขาดให้ปิตมอนด์และ ออสเตรียปฏิเสธการเลิกระดมพล นโยบายของคาวัลร์ที่ยั่วแรมบตั้งรับประสพชัยชนะโดย ไม่คาดคิด และสงครามก็เริ่มขึ้นโดยออสเตรีย ตกเป็นฝ่ายรุกวาน สนธิสัญญากับฝรั่งเศสจึง บังเกิดผล เพราะฝรั่งเศสสัญญาว่าจะช่วยปิตมอนด์ ถ้าตกเป็นฝ่ายรับและไม่เป็นฝ่ายที่ ประกาศสงครามก่อน⁴

สนธิสัญญาวิลลาฟรังกา ค.ศ. 1859 (Treaty of Villafranca, 1859)

หลังการสู้รบ 6 สัปดาห์กองทัพฝรั่งเศสและปิตมอนด์มีชัยในสมรภูมิจาก 2 แห่งที่ มาเจนตา (Magenta) และซอลเฟอร์โน (Solferino) และขับพวกออสเตรียออกจากแคว้น ลอมบาร์ดี ชัยชนะนี้อาจทำให้ออสเตรียพ่ายแพ้โดยสิ้นเชิง นอกจากความหาอำนาจอื่นจะเข้า มาช่วยเหลือ แต่เมื่อถึงจุดนี้ โนโปเลียนที่ 3 ก็จะเปลี่ยนนโยบายซึ่งจะนำความล้มเหลวมาสู่ พระองค์ในที่สุด ปรุสเซียเริ่มการระดมพล แม้ว่าออสเตรียยังไม่มีหลักประกันว่าปรุสเซียจะ

ช่วยเหลือตนแต่ก็ทำให้ไปเสียทรงวิตก ดังนั้นทั้งรัฐบาลฝรั่งเศสและออสเตรียจึงโน้มเอียงไปทางยูติสงคราม ในวันที่ 11 กรกฎาคม ทั้งฟรานซิส โจเซฟและนโปเลียนที่ 3 ทรงพบปะกันและทำความตกลงบนเงื่อนไขที่ว่าออสเตรียจะสละแคว้นลอมบาร์ดี และมีการจัดตั้งสมาพันธ์รัฐแห่งอิตาลี (Italian Confederation) ซึ่งมีสันตปาปาเป็นองค์ประธาน ผู้ปกครองแคว้นปาร์มา โมดีนา และทัสคานี ซึ่งถูกประชาชนขับไล่จะคืนสู่ตำแหน่ง สนธิสัญญาแห่งวิลลาฟรังกาเป็นความเสียเปรียบอย่างยิ่งของคาวิร์ ซึ่งเห็นว่าการจัดการซึ่งทำให้ออสเตรีย (โดยผ่านทางผู้ปกครองรัฐเวนิสซึ่งอยู่ใต้อำนาจออสเตรีย) ได้เป็นสมาชิกของสมาพันธ์รัฐอิตาลี คาวิร์ จึงลาออกจากตำแหน่งทันที แต่ทั้งฝรั่งเศส อิตาลีและหลายแห่งในยุโรป การทรยศของนโปเลียนที่ 3 ต่อพวกชาตินิยมอิตาลีกลับกระตุ้นความรู้สึกด้านชาตินิยมและเสรีนิยม

การประณามพลังของสิทธิชาตินิยมอิตาลี ใน ค.ศ. 1859 ไม่รุนแรงนั้นเป็นการผิดพลาด ชาวอิตาลีซึ่งความรู้สึกชาตินิยมถูกเร่งเข้าถึงขีดสุดกลับถูกทรยศต่อความหวังด้วยนโยบายที่โลเลของนโปเลียนที่ 3 ในระหว่างการสู้รบกับออสเตรียกลุ่มชาตินิยมหลายกลุ่มในอิตาลีกลางได้ปฏิบัติการขับไล่เจ้าผู้ครองนครเพื่อความเป็นอิสระ พวกเขาไม่อาจหยุดยั้งได้ และไม่ยอมให้ความล้มเหลวใน ค.ศ. 1849 ต้องถูกชำระย สนธิสัญญาวิลลาฟรังกาทำให้ชาวอิตาลีผิดหวัง ในเดือนสิงหาคม สภาร่างรัฐธรรมนูญมีการประชุมที่ปาร์มา โมดีนา ทัสคานีและโรมานญา (Romagna) และทำความตกลงเป็นพันธมิตรกับกองทัพ สภาฯ ต้องการให้พระเจ้าวิกเตอร์ เอมมานูเอลเป็นกษัตริย์ของตน ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1859 นโปเลียนที่ 3 ก็หันมาสนับสนุนพวกชาตินิยมอิตาลีอีก และในเดือนมกราคมปีรุ่งขึ้น คาวิร์ก็เข้ารับตำแหน่งอัครมหาเสนาบดีอีกครั้งและใช้จังหวะนี้ผนวกอิตาลีกลางได้การปกครองเดียวกัน ในเดือนต่อมา นโปเลียนที่ 3 ทรงทำข้อตกลงใหม่ในเงื่อนไขเดิม คือ ปิดมอนด์สามารถรวมปาร์มาและโมดีนา รวมทั้งแคว้นลอมบาร์ดี แต่ถ้าจะรวมทัสคานี (Tuscany) ด้วยฝรั่งเศสจะต้องได้แคว้นนิซ (Nice) และซาวอย (Savoy) เป็นการตอบแทน คาวิร์ยินยอมตามเงื่อนไขเพราะเห็นว่าทัสคานีจำเป็นสำหรับการจัดตั้งราชอาณาจักรอิตาลีเหนือซึ่งเป็นเอกภาพ ในเดือนมีนาคมรัฐอิตาลีตอนกลางลงคะแนนเสียงโดยประชามติเกือบเป็นเอกฉันท์เพื่อรวมตัวกันปิดมอนด์ราชอาณาจักรอิตาลี จึงเกิดขึ้นโดยรวมรัฐต่างๆ ยกเว้นเวเนเทียทางตอนเหนือ แดปมาร์ช (Marches) และอุมเบรีย (Umbria) รวมทั้งรัฐสันตปาปาตอนกลาง ราชอาณาจักรเนเปิ้ลส์และซิซิลี (Sicily) ทางตอนใต้ แม้ดินแดนยังไม่ถูกรวมนี้จะมีอาณาเขต

กว้างขวางและมีความสำคัญ แต่ในที่สุดในปีปลาย ค.ศ. 1860 ทั้งมาร์ชและอุมเบรียก็ถูกรวมเข้าทั้งโดยกำลังที่เหนือว่าและการลงประชามติ เช่นเดียวกับเนเปิลส์และซิซิลี ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1861 รัฐสภาอิตาลีมีการประชุมกันครั้งแรกในเมืองตูริน (Turin) ยังคงเหลือแต่เมืองเวเนทียและกรุงโรมเท่านั้นที่ยังไม่ได้ถูกรวมเข้ามา ในวันที่ 6 มิถุนายน คาร์วัวร์ ซึ่งเหนียวแน่นจากการตรวจตรางานหนักก็ถึงแก่สัญกรรมในช่วงที่สำคัญที่สุดสำหรับการรวมอิตาลีเป็นหนึ่งในเดียวอย่างแท้จริง^๕

การต่อสู้ระหว่างปรัสเซียและออสเตรีย

ในเยอรมนีการเคลื่อนไหวเพื่อการรวมชาติเริ่มมีพลังกล้าแข็งขึ้นพระเจ้าวิลเลียมที่ 1 ขึ้นครองราชย์ในต้น ค.ศ. 1861 หลังจากที่ปฏิบัติหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระเชษฐาตั้งแต่ ค.ศ. 1857 แม้ว่าพระองค์จะเป็นพวกอนุรักษนิยมและยึดมั่นในหน้าที่กษัตริย์ว่าเป็นเทพผู้ปกป้อง แต่ก็ทรงเชื่อมั่นว่าปรัสเซียจะเป็นผู้รวมเยอรมนี ทั้งพวกชาตินิยมและเสรีนิยมสนับสนุนการขึ้นครองราชย์ของพระองค์ การตัดสินใจที่จะไม่ช่วยเหลือออสเตรียในสงคราม ค.ศ. 1859 แม้จะมีหน้าที่คอยช่วยเหลือกันระหว่างสมาชิกของสมาพันธ์รัฐเยอรมันนั้นเกิดจากความต้องการแสดงบทบาทของปรัสเซียในฐานะมหาอำนาจเอกราช ซึ่งมีอิทธิพลทางการทูตเช่นเดียวกับอังกฤษหรือรัสเซียและสงวนท่าทีเพื่อการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้ง

ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1861 ออทโท ฟอน บิสมาร์ค (Otto von Bismarck) ได้เสนอบันทึกบาเดน (Baden memorandum) เรื่องการป้องกันและการรวบรวมเยอรมนี เขาแสดงทัศนะว่าเพราะเสถียรภาพในยุโรปกลางและยุโรปตะวันออกถูกทำลายลงโดยการสลายตัวของกลุ่มพันธมิตรอันทักคัสติลท์ ปรัสเซียจึงมีความรับผิดชอบในการปกป้องเยอรมนีทั้งหมด ซึ่งจะทำให้ได้โดยผ่านทางองค์การซึ่งเป็นตัวแทนของเยอรมนีทั้งหมด ซึ่งมีปรัสเซียเป็นผู้นำ ส่วนออสเตรียจะต้องถูกแยกออกไปโดยมีเส้นแบ่งที่แม่น้ำอิน (Inn) เมื่อการโต้แย้งในเรื่องการปฏิรูปกองทัพมาถึงทางตันหลังจากที่พระเจ้าวิลเลียมที่ 1 ขึ้นครองบัลลังก์ไม่นาน พวกเสรีนิยมซึ่งชนะการเลือกตั้งใน ค.ศ. 1862 สามารถคุมเสียงข้างมากในสภาล่าง พวกเขาต่อต้านการปฏิรูปกองทัพด้วยการปฏิเสธการผ่านงบประมาณ ในเดือนกันยายนพระเจ้าวิลเลียมที่ 1 ทรงแต่งตั้งบิสมาร์คให้เป็นอัครมหาเสนาบดีและเสนาบดีว่าการการต่างประเทศ เพื่อภาระเฉพาะในการทำลายพวกเสรีนิยมและสภาล่าง^๖ ในการประชุมครั้งแรกกับคณะกรรมาธิการงบประมาณ บิสมาร์คได้ให้คำเตือนที่มีชื่อเสียงที่สุดของเขาที่ว่า 'ปัญหาที่

ยิ่งใหญ่ของเวลานี้จะไม่ถูกตัดสินด้วยคำปราศรัย และการลงมติของเสียงข้างมาก ซึ่งเป็นความผิดพลาดใน ค.ศ. 1848 และ 1849 แต่ (จะตัดสิน) ด้วยเลือดและเหล็ก” แน่นนอนที่สุดที่บิสมาร์คมีโอกาสมากมายที่จะทำให้การคาดการณ์ของเขาเป็นจริง เพราะเขาจะกุมบังเหียนนโยบายของปรัสเซียและเยอรมนี โดยต่อเนื่องกันเป็นเวลาถึง 27 ปี

บิสมาร์คเป็นหนึ่งในวีรบุรุษที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของประวัติศาสตร์เยอรมันและเป็นรัฐบุรุษที่สำคัญที่สุดคนหนึ่งของโลกปัจจุบันขึ้นสู่อำนาจเมื่อมีอายุได้ 47 ปี เขามีประสบการณ์ด้านการเมืองน้อย แต่เข้าของจากประสบการณ์ร่วม 10 ปี ด้านการทูตของเยอรมันและยุโรป เขามีลักษณะเข้มงวดแบบทหาร มีจิตใจที่อ่อนไหวและมีเสน่ห์ดึงดูดใจคน รวมทั้งความเยียบแหลมและความตั้งใจที่แน่วแน่ แม้จะเกิดในตระกูลเจ้าของที่ดิน แต่เขาก็เติบโตที่เบอร์ลิน และเกี่ยวข้องกับราชสำนักของราชวงศ์โฮเฮนซอลเลิร์น (Hohenzollern) ใน ค.ศ. 1847 บิสมาร์ค ได้เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสภาผู้แทนปรัสเซีย (Prussian Diet) ในเบอร์ลิน^๑ เขาต่อต้านข้อเสนอกุยก้อย่างของพวกเสรีนิยมและมีชื่อเสียงในฐานะพวกปฏิภิกิริยาที่ตั้งใจมั่น บิสมาร์คตำหนิเหตุการณ์ใน ค.ศ. 1848 และพอใจที่สภาแห่งชาติฝรั่งเศสเฟิร์ตต้องยุติลง รวมทั้งการสิ้นสุดของสหภาพแอร์ฟูท ใน ค.ศ. 1850 เขากังวลเรื่องผลประโยชน์ของปรัสเซียมากที่สุด ในฐานะผู้แทนปรัสเซียประจำสภาสหพันธรัฐ บิสมาร์คจะเรียนรู้ศาสตร์ทางการทูต ซึ่งเขาจะได้ใช้ให้เกิดผลต่อไป เมื่อรับตำแหน่งอัครมหาเสนาบดี ใน ค.ศ. 1862 นั้น บิสมาร์คเชื่อว่านโยบายต่างประเทศของปรัสเซียต้องมี 2 หลักการ คือ เป็นพันธมิตรกับฝรั่งเศสและรัสเซียประการหนึ่ง และการประลองอำนาจขึ้นเฝ้าขัดกับออสเตรีย ความคิดเหล่านี้ครอบงำนโยบายในช่วงแรกของการรับตำแหน่ง

หน้าที่แรกๆของบิสมาร์ค คือ การสยบพวกเสรีนิยมเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งทำให้เขาต้องขบเคี้ยวอยู่เป็นเวลาถึง 4 ปี แต่ก็เผยให้เห็นถึงความทรหดและจุดประสงค์ที่แน่วแน่ของเขา เมื่อสภาฯ ปฏิเสธที่จะยอมรับการเก็บภาษีเพิ่ม รัฐบาลก็จัดการเก็บภาษีเพิ่มโดยไม่สนใจมติสภาฯ การขบเคี้ยวนี้แสดงถึงความอ่อนแอของระบอบรัฐธรรมนูญของปรัสเซีย เพราะประชาชนยินยอมจ่ายภาษีให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐแต่โดยดี แม้ว่าจะเป็นการไม่ถูกต้อง การไม่ยินยอมอนุมัติของสภาฯ ไม่มีความหมายเมื่อเทียบกับพระราชอำนาจกษัตริย์ ภาษีที่เก็บเพิ่มนี้ รัฐบาลนำมาใช้ในการขยายและปรับปรุงกองทัพ ซึ่งมีเหตุผลที่จะกระทำ ถ้าปรัสเซียยังต้องการรักษาฐานะมหาอำนาจของตน และลดล้างความอับคตทางการทูตที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้นับตั้งแต่ ค.ศ. 1815 ประชากรของปรัสเซียเพิ่มขึ้นจาก 11 ล้าน

เป็น 18 ล้านคน แต่กองทัพไม่ได้ขยายตัวตาม อย่างไรก็ตามการกระทำนี้ ก็เป็นลายร้ายของระบอบเสรีนิยมแบบรัฐสภาในปรัสเซีย เพราะเป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญ บิสมาร์คพร้อมที่จะละเมิด กฎเกณฑ์เพราะเขาต้องการระบอบเสรีนิยมและรัฐสภา ทั้งเชื่อมั่นในคำสั่งการทำตามคำสั่ง และหน้าที่บิสมาร์ครู้สึกพอใจที่เมื่อถึง ค.ศ. 1866 ปรัสเซียจะเข้มแข็งพอที่จะทำทลายอำนาจออสเตรีย ในขณะที่เดียวกันเขาก็เริ่มจัดฉากทางการทูตเพื่อการทำทลายด้วยการใช้กรณี ขัดแย้งระหว่างสมาพันธ์รัฐเยอรมันกับเดนมาร์กในปัญหาเก่า คือเรื่องดัชชีแห่งชเลสวิก และโฮลชไตน์⁹

ปัญหาของทั้งสองดัชชี ซึ่งยุติลงชั่วคราวด้วยสนธิสัญญาแห่งลอนดอน ค.ศ. 1852 และถูกรวมเข้ากับอาณาจักรของกษัตริย์เดนมาร์ก แม้ว่าโฮลชไตน์จะยังคงเป็นสมาชิกของสมาพันธ์รัฐเยอรมัน เหตุที่ข้อขัดแย้งฟื้นตัวขึ้นมาอีกใน ค.ศ. 1863 คือการโต้แย้งกันในเรื่องสิทธิในราชบัลลังก์เดนมาร์ก และการที่เดนมาร์กต้องการผนวกแคว้นชเลสวิก ซึ่งมีประชากรชาวเดนมาร์กจำนวนมาก ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1863 กษัตริย์เดนมาร์กสิ้นพระชนม์และเจ้าชายคริสเตียนแห่งกลุคสเบิร์ก (Prince Christian of Glücksburg) เป็นผู้สืบสิทธิในบัลลังก์ พระองค์พยายามเปลี่ยนการบริหารงานในดัชชีทั้งสองซึ่งเป็นการผนวกชเลสวิก การกระทำนี้ก่อให้เกิดการต่อต้านจากสภาของสมาพันธ์รัฐเยอรมัน ด้วยเหตุว่าชนกลุ่มน้อยชาวเยอรมันในชเลสวิกทางตอนใต้จะต้องถูกรวมเข้ากับเดนมาร์กและเยอรมันต้องสูญเสียคนเหล่านี้ ในขณะที่เดียวกันเจ้าชายเฟรเดอริกแห่งออกัสเตนเบิร์ก (Frederick of Augustenber) ซึ่งอ้างสิทธิในบัลลังก์เดนมาร์ก¹⁰ ทั้งพระองค์และสภาสมาพันธ์รัฐเยอรมันไม่เคยยอมรับสนธิสัญญากรุงลอนดอน สภาฯ จึงตัดสินใจสนับสนุนพระองค์และเข้าสู่สงครามกับเดนมาร์ก

บิสมาร์คต้องการสงครามเช่นกัน แต่เขาต้องการให้มีเฉพาะปรัสเซียและออสเตรียเป็นพันธมิตรร่วมกันทำสงคราม ไม่ใช่ให้สมาพันธ์รัฐเยอรมันทั้งหมด เขาเห็นว่าถ้าปรัสเซียประสบผลสำเร็จในการทำสงครามกับเดนมาร์กใน ค.ศ. 1864 จะทำให้รัฐเยอรมันอื่นๆ เห็นความเป็นผู้นำของปรัสเซียและช่วยเสริมเกียรติภูมิ บิสมาร์คจำเป็นต้องร่วมมือกับออสเตรียเพราะออสเตรียไม่ยินยอมให้ปรัสเซียดำเนินการแต่ผู้เดียวและเขายังไม่พร้อมที่จะทำทลายออสเตรีย ทั้งบิสมาร์คเห็นว่า ข้อตกลงระหว่างปรัสเซียและออสเตรียในปัญหาที่ยากยิ่งนี้จะทำให้มีช่องทางที่ขัดแย้งกับออสเตรียภายหลังตามเวลาที่เขาต้องการ บิสมาร์ค รีบเร่งเป็นพันธมิตรกับออสเตรียในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1864 และส่งกองทัพผสมปรัสเซีย -

ออสเตรียเข้าโจมตีเดนมาร์ก โดยอ้างปฏิบัติการในฐานะตัวแทนของสมาพันธรัฐเยอรมัน เดนมาร์กพ่ายแพ้อย่างรวดเร็ว ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1864 ทั้งสามประเทศลงนามในสนธิสัญญาแห่งเวียนนา (Treaty of Vienna) กษัตริย์เดนมาร์กทรงสละสิทธิของพระองค์เหนือ ดัชชีแห่งชเลสวิกและโฮลชไตน์ให้แก่กษัตริย์ปรัสเซียและจักรพรรดิแห่งออสเตรีย" การอ้างสิทธิของสมาพันธรัฐและของเฟรเดอริกถูกเมินเฉย ทั้งนี้เพราะปรัสเซียเข้มแข็ง สามารถยืนหยัดได้ด้วยตนเอง

ท่าทีของมหาอำนาจอีก 3 ประเทศที่มีต่อการท้าทายหลักการดุลอำนาจและความร่วมมือแห่งยุโรป ทั้งนี้เพราะทั้ง 5 มหาอำนาจเป็นผู้ลงนามในสนธิสัญญาแห่งลอนดอนใน ค.ศ. 1852 รวมทั้งเดนมาร์กและสวีเดนซึ่งได้รับผลกระทบ ทั้งนี้เพราะการกระทำของปรัสเซียและออสเตรียบีบบังคับให้ประเทศเล็กๆ ต้องยอมยกดินแดนซึ่งเป็นกรณีพิพาทระหว่างประเทศให้ แต่ทั้ง 3 มหาอำนาจที่เหลือล้วนแต่ถูกยับยั้งมิให้ได้ตอบ ในอังกฤษแมดอร์ด พาล์มเมอร์สตันจะใช้วาจาข่มขวัญ แต่เขาพบว่าทั้งสมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรีย (Queen Victoria) และคณะรัฐมนตรีรวมทั้งฝ่ายค้านไม่เห็นด้วยกับการปฏิบัติการใดๆ ส่วนฝรั่งเศส นั้นตัวโนโปเลียนที่ 3 เองก็กระทำการท้าทายความร่วมมือแห่งยุโรปเมื่อ 5 ปีก่อนหน้านั้นเมื่อพระองค์เข้าร่วมกับปิตมอนด์ในการโจมตีออสเตรีย เมื่อถึง ค.ศ. 1864 ความสัมพันธ์ระหว่างฝรั่งเศสกับอังกฤษก็เลวร้ายลงอีก รวมทั้งพระองค์ก็เผชิญกับการต่อต้านภายในประเทศ นับตั้งแต่ ค.ศ. 1861 ฝรั่งเศสต้องประสพกับความยากลำบากในปฏิบัติการทางทหารในเม็กซิโก ทั้งต้องพยายามรักษามัลลิ่งก์ให้แก่อาชตุ๊กแมกซิมิเลียน (Archduke Maximilian) พระอนุชาของจักรพรรดิฟรานซิส โจเซฟ แห่งออสเตรียซึ่งฝรั่งเศสเชิญพระองค์ให้รับตำแหน่งกษัตริย์เม็กซิโก¹² ดังนั้นในเวลานั้น โนโปเลียนที่ 3 จึงไม่อยู่ในฐานะที่จะกดดันทั้งออสเตรีย และปรัสเซียได้ ส่วนรัสเซียไม่แสดงท่าทีต่อต้านเพราะก่อนหน้านี้บิสมาร์คสนับสนุนรัสเซียในการปราบกบฏชาวโปแลนด์ที่ต่อต้านการปกครองของรัสเซีย เช่นการปิดพรมแดนของปรัสเซียไม่ให้ชาวโปแลนด์ที่หนีการปราบปรามของรัสเซียข้ามพรมแดนมาสู่โปแลนด์ ชาร์อเล็กซานเดอร์ที่ 2 จึงตอบแทนบุญคุณของบิสมาร์ค ซึ่งเท่ากับบิสมาร์คได้ดำเนินการต่างๆ ด้วยการเตรียมการอย่างรอบคอบและชำนาญ¹³

ทั้งสองดัชชีถูกปกครองโดยปรัสเซียและออสเตรีย อนุสัญญาแห่งกาซไตน์ (Convention of Gastein) ซึ่งลงนามกันในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1865 ปรัสเซียได้บริหารชเลสวิกและออสเตรียได้บริหารโฮลชไตน์ แต่อนาคตของทั้งสองดัชชียังเป็นความรับผิดชอบร่วมกัน

ของทั้งปรัสเซียและออสเตรีย การแบ่งแยกเช่นนี้ทำให้ความร่วมมือเป็นเรื่องยาก บิสมาร์คทราบว่างานของเขาคือการเตรียมการสำหรับสงครามครั้งต่อไปกับออสเตรีย เขาเริ่มผูกไมตรีกับอิตาลีและฝรั่งเศส เพื่อตอบแทนกับข้อสัญญาของอิตาลีว่าจะช่วยต่อต้านออสเตรีย บิสมาร์คสัญญาว่าจะไม่ทำสันติภาพจนกว่าอิตาลีจะได้รับเวเนเทีย ต่อมาในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1865 บิสมาร์คไปเยือนโปเลียนที่ 3 ที่เมืองเบียร์ทซ์ (Biarritz) เพื่อผูกไมตรี ความเฉื่อยชาของอังกฤษและมิตรภาพของรัสเซีย ทำให้บิสมาร์คแน่ใจว่าทั้งสองชาติจะไม่เข้ามายุ่งเกี่ยว เป็นการแน่นอนว่าบิสมาร์คซึ่งได้รับการสนับสนุนจากประธานสภาการทหารเคานต์ เฮลมุท ฟอน โมลท์เค (Helmut von Moltke) และอัลเบรชท์ ฟอน รูน (Albrecht von Roon) เสนอบทวิว่าการกลาโหมในการวางแผนทำสงครามกับออสเตรียเพื่อความเป็นหนึ่งของปรัสเซียในเยอรมนี แม้ว่าปัญหาของชเลสวิกและโฮลชไตน์จะสลับซับซ้อน แต่ก็ยังเป็นเพียงข้ออ้างสำหรับสงคราม แม้ว่าจะมีความพยายามทางการทูต ทั่วยุโรปใน ค.ศ. 1865 และ 1866 และข้อเสนอหลายรูปแบบเพื่อรักษาสันติภาพ ไม่มีสิ่งใดที่จะหยุดยั้งปรัสเซียจากการโจมตีออสเตรียในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1866 นโปเลียนที่ 3 ตกกับออสเตรียว่าพระองค์จะวางตนเป็นกลางและพยายามให้อิตาลีเป็นกลางด้วย ทั้งนี้ออสเตรียต้องสัญญาว่าจะต้องยกเวเนเทียให้อิตาลีภายหลังสงคราม ไม่ว่าผลของสงครามเป็นอย่างไรก็ตาม นโปเลียนที่ 3 ทรงคาดหวังว่าคู่สงครามทั้งสองมีกำลังเท่าเทียมกันและการต่อสู้จะยาวนาน ซึ่งฝรั่งเศสสามารถเข้าแทรกแซงในฐานะผู้ตัดสินและเรียกร่องผลประโยชน์จากทั้งปรัสเซียและออสเตรีย" ซึ่งเป็นการประเมินความเข้มแข็งทางการทหารของปรัสเซียที่ต่ำเกินไป

ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1866 ปรัสเซียตั้งเงื่อนไขด้วยข้อเสนอว่าสหภาพสมาพันธรัฐที่แฟรงเฟิร์ตควรจะถูกยกเลิกรวมทั้งสมาพันธรัฐเยอรมันด้วย ปรัสเซียเสนอให้มีการเลือกตั้งสมาชิกเยอรมันเป็นการเฉพาะเพื่อร่างรัฐธรรมนูญใหม่ ซึ่งตัดออสเตรียและดินแดนของออสเตรียออกไป ออสเตรียตอบโต้ด้วยการกล่าวหาปรัสเซียว่าจะเมิดทั้งสนธิสัญญาเวียนนาและอนุสัญญากาซไตน์ และเรียกร่องให้ระดมพลของรัฐเยอรมันทั้งหมดต่อต้านปรัสเซีย ออสเตรียได้รับการสนับสนุนจาก 9 รัฐซึ่งรวมทั้งแฮโนเวอร์ (Hanover) แซกโซนี (Saxony) บาเดน (Baden) และ บาวาเรีย (Bavaria) ปรัสเซียจึงเผชิญหน้ากับกองทัพที่กระจัดกระจายของรัฐเยอรมันตะวันตก ซึ่งปรัสเซียสามารถป้องกันไม่ให้เกิดการรวมกำลังกัน กองทัพใหญ่ของออสเตรียอยู่ในแถบโบฮีเมีย (Bohemia) สงครามเริ่มขึ้นเมื่อวันที่ 14 มิถุนายน ค.ศ. 1866 ในช่วงเวลาเพียง 3 สัปดาห์ ออสเตรียและพันธมิตรก็ประสบความพ่ายแพ้ การรบสิ้นสุด

หักเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม ที่เมืองซาโดวา (Sadowa) หรือค็อนิกกราทซ์ (Königgrätz) ซึ่งกองทัพใหญ่ของออสเตรียแตกพ่าย แต่ในขณะเดียวกันอิตาลีซึ่งเป็นพันธมิตรกับปรัสเซีย กลับพ่ายแพ้ต่อออสเตรียที่สมรภูมิตัสตอซซา (Custoza) และกองทัพเรืออิตาลีก็พ่ายแพ้ต่อออสเตรียที่ยุทธการแห่งลิสซา (Battle of Lissa) ความพ่ายแพ้ของอิตาลีทำให้บิสมาร์กรู้สึกกังวล และทันทีที่ประสบชัยชนะ บิสมาร์คต้องการยุติสงครามอย่างรวดเร็วก่อนที่จะสงครามจะขยายตัวออกไป เขาเกรงว่ามหาอำนาจอื่นๆ จะเข้าแทรกแซงและเรียกร้องผลประโยชน์เช่นกัน¹⁵ ด้วยเหตุนี้เงื่อนไขที่ผ่อนผันต่อออสเตรียย่อมเป็นการดีกว่า

ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1866 บิสมาร์คบีบบังคับพระเจ้าวิลเลียมที่ 1 ยอมลงพระนามในสัญญาแห่งปราก (Treaty of Prague) กับออสเตรีย ซึ่งเขาสามารถกำหนดเงื่อนไขที่ต้องการคือ การขับออสเตรียออกจากกลุ่มรัฐเยอรมัน¹⁶ การร่างรัฐธรรมนูญของรัฐเยอรมันซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของแม่น้ำเมน (Main) ในขณะที่กลุ่มรัฐทางใต้ยังคงดำรงอยู่อย่างอิสระ ปรัสเซียได้ปกครองซเลสวิกและโฮลชไตน์ โดยเงื่อนไขที่ว่าซเลสวิกจะต้องกลับคืนสู่เดนมาร์กด้วยการลงประชามติ บิสมาร์คไม่เคยให้มีการลงประชามติเงื่อนไขนี้จึงไม่บังเกิดผล และเยอรมนีสามารถครอบครองดินแดนส่วนนี้จนถึง ค.ศ. 1919 ออสเตรียจะไม่อ้างสิทธิในการมีส่วนร่วมในเยอรมนีอีก ในขณะเดียวกัน ออสเตรียได้ปฏิบัติตามสัญญาในการยกเวเนเทียให้โปแลนด์ที่ 3 ตามที่เคยสัญญาไว้กับฝรั่งเศส ส่วนโปแลนด์ทรงฉวยโอกาสนี้ทำเหมือนผู้ไกล่เกลี่ยในการส่งมอบเวเนเทียให้อิตาลี แต่ชาวอิตาลีกลับรู้สึกขัดเคืองใจในการฉวยโอกาสนี้ เพราะอย่างน้อยอิตาลีก็ได้ต่อสู้ แม้จะไม่ประสบผลสำเร็จและปรัสเซียต่างหากที่เป็นผู้ให้คำสัญญาว่าจะยกเวเนเทียให้อิตาลี

บิสมาร์คได้ทุกสิ่งที่เขาคำนวณไว้ การจัดการทัพที่ยอดเยี่ยมและอาวุธที่ทันสมัยของกองทัพปรัสเซีย ตลอดจนการต่อสู้ที่ไม่มีข้อผิดพลาดทำให้บรรลุเป้าหมายทั้งทางการทูตและการเมือง สงครามออสเตรีย - ปรัสเซียมีความสำคัญต่อหลายประเทศทำให้ฝรั่งเศสต้องถูกลดอำนาจและโปแลนด์ที่ 3 เสื่อมเสียเกียรติภูมิ ซึ่งทำให้การล่มสลายของระบอบจักรวรรดิที่ 2 (Second Empire) ของฝรั่งเศสใกล้เข้ามามากขึ้น ทั้งทำให้ราชอาณาจักรอิตาลีเหนือรวมตัวได้สำเร็จในขณะที่การรวมตัวอย่างสมบูรณ์ก็เกือบประสบผล นอกจากนี้ยังจะทำให้เกิดระบอบราชาธิปไตยคู่ (Dual Monarchy) ของจักรวรรดิออสเตรีย - ฮังการี (Austro - Hungarian Empire) ใน ค.ศ. 1867 ทุกอย่างที่เกิดขึ้นเป็นไปตามที่บิสมาร์คต้องการทั้งสิ้น

สงครามฝรั่งเศส – ปรัสเซีย ค.ศ. 1870 (Franco – Prussian War)

ตั้งแต่ก่อนการลงนามในสนธิสัญญาปรากแล้วที่บิสมาร์ควางเกมการทูตเพื่อการรวมเยอรมนีให้สมบูรณ์ภายใต้การนำของปรัสเซีย เขาลงนามในสนธิสัญญากับบาวาเรียและรัฐเยอรมันทางใต้อื่นๆ ซึ่งทำให้รัฐเหล่านี้ยอมรับอิทธิพลของปรัสเซีย นโปเลียนที่ 3 ซึ่งแสวงหาข้อต่อรองที่จะนำเกียรติภูมิมาสู่พระองค์ได้เสนอต่อบิสมาร์คว่าพระองค์อาจยอมรับชัยชนะของปรัสเซีย ถ้าปรัสเซียยอมให้พระองค์ขยายดินแดนฝรั่งเศสเข้าสู่ลุ่มแม่น้ำไรน์ในทิศทางสู่เมืองเมนซ์ (Mainz) บิสมาร์คชุมนุมพอที่จะไม่บอกปิดข้อเสนอนี้ในทันที แต่เขาชักชวนให้เอกอัครราชทูตฝรั่งเศสเคานต์วินเซนเต้ เบเนเดตตี (Count Vincente Benedetti) ให้ทำข้อเสนออย่างเป็นทางการทำให้พระเจ้าวิลเลียมที่ 1 บอกปิดข้อเสนออย่างเฉียบขาดและปรัสเซียก็เปิดเผยข้อเสนอนี้สู่สาธารณชน¹⁸ นโปเลียนที่ 3 ยังมีข้อเสนอแบบเดียวกันให้ฝรั่งเศสผนวกเบลเยียมและลักเซมเบิร์ก ด้วยการเห็นชอบของปรัสเซีย บิสมาร์คแนะนำให้เบเนเดตตีเขียนข้อเสนอด้วยลายมือของเอกอัครราชทูตฝรั่งเศสเอง เขาเก็บมันไว้จนกระทั่งถึง ค.ศ. 1870 เมื่อสงครามฝรั่งเศส – ปรัสเซียใกล้จะระเบิดขึ้นเขาจึงนำมันออกพิมพ์เผยแพร่ในจังหวะที่เหมาะสมกับการทำให้อังกฤษและเบลเยียมรู้สึกต่อต้านฝรั่งเศส

กลยุทธ์ที่แยบยลของบิสมาร์คบังเกิดผลเพราะชาวฝรั่งเศสเห็นว่าการพ่ายแพ้ของออสเตรียที่ซาโดวา แท้จริงแล้วเป็นความพ่ายแพ้ของฝรั่งเศส นโปเลียนที่ 3 จึงแสวงหาการทดแทนกับผลประโยชน์ที่ปรัสเซียได้รับ และเพื่อเป็นการชดเชยกับความล้มเหลวในเม็กซิโก ในทัศนะแบบเก่าตามหลักดุลอำนาจ การชดเชยดังกล่าวเป็นเรื่องสมเหตุสมผลและเป็นแนวทางที่ถือปฏิบัติกัน แต่ในทัศนะแบบใหม่ของ “นโยบายที่เป็นจริง (Realpolitik) ไม่มีเหตุที่จะคาดหวังถึงการชดเชยนอกจากจะใช้กำลัง นโปเลียนที่ 3 ซึ่งพระพลานามัยทรุดโทรมและล้มเหลวในนโยบายต่างประเทศกลายเป็นคนดื้อรั้นและยังมองยุโรปด้วยทัศนะแบบเก่า ส่วนบิสมาร์คได้ปฏิวัติระบบดุลอำนาจแบบที่นโปเลียนที่ 3 เคยเข้าใจว่าดุลอำนาจอาจชดเชยได้ด้วยการเจรจาทางการทูตแทนที่การใช้กำลังที่เหนือกว่า จึงนับว่านโปเลียนที่ 3 ผิดพลาดอย่างมหันต์

บิสมาร์คเป็นผู้ที่ตระหนักถึงความเป็นจริง และเตรียมการทำลายฝรั่งเศสและรวมรัฐเยอรมันทางใต้ เมื่อถึงเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1867 สมาพันธ์รัฐเยอรมันเหนือ (North German Confederation) ก็มีรัฐธรรมนูญแล้ว รัฐแฮโนเวอร์ นัสเซา (Nassau) แพร่งเฟิร์ต และเฮสส์ (Hesse) ซึ่งพ่ายแพ้ในการสงครามก็ถูกรวมเข้ากับปรัสเซีย ส่วนรัฐเยอรมันทางตอนเหนือ

เช่น บรันสวิก (Brunswick) อันฮาลท์ (Anhalt) โอลเดนบวร์กและรัฐอื่นๆ ก็ถูกรวมเข้ามา เช่นกัน แต่ก็เป็นที่ชัดเจนว่าปรัสเซียจะมีฐานะโดดเด่นที่สุด รัฐธรรมนูญฉบับนี้จะถูกปรับปรุงให้เหมาะสมขึ้นเมื่อมีการตั้งจักรวรรดิเยอรมันใน ค.ศ. 1871¹⁹

นับจาก ค.ศ. 1866 เป็นต้นมาความสัมพันธ์ระหว่างฝรั่งเศสและเยอรมนีอยู่ในภาวะตึงเครียด นโปเลียนที่ 3 และชาวฝรั่งเศสรู้สึกอิจฉาความสำเร็จของปรัสเซีย ผลกับความกลัวว่าระบบดุลอำนาจในยุโรปจะยุ่งเหยิงมากขึ้น ความร่วมมือแห่งยุโรปอยู่บนเส้นตายและทำให้สันติภาพและการตกลงกันเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ยังไม่มีองค์การใดที่สนับสนุนการตกลงในข้อขัดแย้งโดยสันติวิธี ในสถานะเช่นนี้จึงมีการเตรียมการเพื่อสงคราม ทางด้านรัฐเยอรมันซึ่งตื่นตัวจากข้อเรียกร้องของนโปเลียนที่ 3 ก็มองว่าฝรั่งเศสคือศัตรูตัวฉกาจและเป็นอุปสรรคต่อการรวมชาติเยอรมนี

ช่วงค.ศ. 1866 – 1870 สถานการณ์ระหว่างประเทศตึงเครียดขึ้น และดูเหมือนยุโรปมีเสถียรภาพ ข้อขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างฝรั่งเศสและเยอรมนีในปัญหาการสืบราชบัลลังก์สเปนในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1870 จึงเป็นเรื่องที่สร้างความตระหนกให้แก่รัฐบาลของประเทศในยุโรป ยกเว้นปรัสเซียซึ่งหาประโยชน์จากเรื่องนี้ เป็นที่ชัดเจนว่าบิสมาร์คก่อให้เกิดข้อขัดแย้งด้วยการสนับสนุนเชื้อพระวงศ์ราชวงศ์โฮเฮนซอลเลิร์นให้ขึ้นครองบัลลังก์สเปน

สาเหตุของข้อขัดแย้งไม่สำคัญเท่ากับการนำมาเป็นข้ออ้างในการทำสงคราม การขาดเสถียรภาพของการเมืองสเปนเป็นเพราะการปกครองของพระราชินีไอซabella สร้างความวุ่นวายขึ้น พระนางจึงถูกเนรเทศในเดือนกันยายน ค.ศ. 1869 แต่จนถึงกลาง ค.ศ. 1870 ปัญหาของผู้สืบบัลลังก์ก็ยังไม่ยุติ เจ้าชายเลโอโพลด์แห่งราชวงศ์โฮเฮนซอลเลิร์น – ซิกมาริงเงิน (Leopold of Hohenzollern – Sigmaringen) เป็นบุคคลที่ได้รับการพิจารณาคัดเลือก²⁰ พระองค์เป็นพระญาติกับกษัตริย์แห่งปรัสเซียซึ่งทรงเป็นหัวหน้าราชตระกูลโฮเฮนซอลเลิร์น เป็นที่คาดการณ์ว่าการขึ้นครองราชบัลลังก์สเปนของเลโอโพลด์จะนำทั้งเกียรติภูมิและผลประโยชน์มาสู่ปรัสเซีย แม้ว่าเรื่องนี้จะเป็นที่ยินดีในปรัสเซียแต่ก็ถูกต่อต้านอย่างรุนแรงจากฝรั่งเศสซึ่งกลัวการถูกปิดล้อมถ้าราชวงศ์โฮเฮนซอลเลิร์นปกครองทั้งด้านฝั่งแม่น้ำไรน์และด้านเทือกเขาพีเรนีส (Pyrenees)

ในวันที่ 6 กรกฎาคม ค.ศ. 1870 เสนาบดีว่าการต่างประเทศฝรั่งเศสประกาศว่า เว้นเสียแต่เจ้าชายเลโอโพลด์ถอนพระองค์ออกจากการตอบรับบัลลังก์สเปนฝรั่งเศสจะ

ถือว่านี้คือเหตุของสงคราม ในวันที่ 9 กรกฎาคม เบเนเดตตีเอกอัครราชทูตฝรั่งเศสได้ทรงเข้าเฝ้ากษัตริย์ปรัสเซียถึง 4 ครั้ง ต่อมาในวันที่ 12 กรกฎาคม เจ้าชายเลโอโปลด์ซึ่งถูกกีดกันทางการทูตก็ทรงถอนพระองค์ออกจากการเป็นผู้สืบสิทธิบัลลังก์สเปน ฝรั่งเศสต้อนรับขานี้ด้วยความปิติ ทั้งในฐานะชัยชนะทางการทูตเหนือปรัสเซียและการล้างแค้นในเรื่องซาโตว รัฐบาลฝรั่งเศสตัดสินใจด้วยโอกาสเรียกร็องปรัสเซียให้รับประกันว่าจะไม่มีการเสนอพระนามผู้แข่งขันเพื่อสิทธิในบัลลังก์สเปนคนใหม่ เบเนเดตตีถูกสั่งให้เอาคำรับประกันจากกษัตริย์แห่งปรัสเซียเป็นการส่วนพระองค์ ในวันที่ 13 กรกฎาคม เอกอัครราชทูตฝรั่งเศสเข้าเฝ้าวิลเลียมที่ 1 ที่เมืองเอมส์ (Ems) และกราบทูลเสนอข้อเรียกร็องนี้ วิลเลียมที่ 1 ทรงต้อนรับเขาอย่างสุภาพแต่พระองค์ปฏิเสธอย่างแน่วแน่ที่จะให้คำรับประกัน²¹ ในตอนสายของวันเดียวกันหลังจากที่ทรงทราบถึงข่าวการถอนพระองค์ของเลโอโปลด์อย่างเป็นทางการ วิลเลียมที่ 1 ทรงส่งราชองครักษ์ไปแจ้งต่อบेเนเดตตีว่าพระองค์ทรงเห็นว่าเรื่องนี้ยุติแล้วและพระองค์ไม่สามารถให้เบเนเดตตีเข้าเฝ้าเพื่อกราบทูลในเรื่องนี้อีก วิลเลียมที่ 1 ทรงมีพระราชโอรสเลขส่งถึงบิสมาร์คที่กรุงเบอร์ลินเพื่อเล่าเรื่องที่เกิดขึ้น สภาพเหตุการณ์ในขณะนั้นดูเหมือนสงครามคงจะไม่เกิดขึ้น

อย่างไรก็ตาม บิสมาร์คต้องการสงครามและเขาเชื่อว่าโอกาสที่เหมาะสมมาถึงแล้ว และเช่นเดียวกับที่ผ่านมาซึ่งเขาสามารถทำให้ศัตรูเป็นฝ่ายรุกรานก่อน อันที่จริงแล้วบิสมาร์คตำหนิทำที่ผ่อนปรนของวิลเลียมที่ 1 และเขาเตรียมลาออกจากตำแหน่งในวันที่ 13 กรกฎาคม เพราะเขาเห็นว่าเหตุการณ์ในวันที่ 12 และ 13 กรกฎาคมเป็นการยอมแพ้แบบอ้อมค้อมข้อเรียกร็องของฝรั่งเศส บิสมาร์คกำลังรับประทานอาหารเช้ากับโมลเค่ และฟอนรูน เมื่อโทรเลขจากวิลเลียมที่ 1 มาถึงเขาได้รับพระบรมราชานุญาตในการเปิดเผยข่าวต่อหนังสือพิมพ์และสถานทูตปรัสเซียทุกแห่งที่เขาต้องการ บิสมาร์คทราบดีว่าถ้าเขาเปลี่ยนแปลงข้อความในโทรเลขเพียงเล็กน้อย เขาก็สามารถเสนอเรื่องสู่สาธารณชนในลักษณะที่แตกต่างออกไปเขาบ่นย่อข้อความซึ่งทำให้ดูเหมือนว่าการที่วิลเลียมที่ 1 ทรงปฏิเสธไม่ให้เบเนเดตตีเข้าเฝ้าอีกไม่ใช่เกิดจากที่พระองค์ทรงทราบข่าวการถอนพระองค์ของเลโอโปลด์ แต่เกิดจากข้อเรียกร็องของเบเนเดตตี จึงสรุปประหนึ่งว่าวิลเลียมที่ 1 ทรงขาดความอ่อนโยนและปฏิเสธข้อเรียกร็องอย่างเป็นทางการของเอกอัครราชทูตฝรั่งเศสอย่างห้วนๆ ตั้งแต่แรก ความเห็นของสาธารณชนทั้งในเยอรมนีและฝรั่งเศสทั้งอ่อนไหวและตื่นเต้นเมื่อหนังสือพิมพ์ของทั้งสองประเทศเสนอข่าว ทั้งทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบโต้แบบขาดสติ ไม่มีครั้งใดก่อนหน้านี้ที่พลัง

ของหนังสือพิมพ์จะมีบทบาทสำคัญในการทูตระหว่างประเทศเท่าในครั้งนี ฝรั่งเสรู้สึกว่าจะถูก
ดูถูกและเรียกร้องสงครามเพื่อกู้ศักดิ์ศรีของชาติส่วนที่คณะของฝ่ายเยอรมันก็ปิดิบดีติดต่อการ
ที่วิลเลียมที่ 1 ทรงทำทนายข้อเรียกร้องของฝรั่งเศส ในวันที่ 19 กรกฎาคม ฝรั่งเสก็ประกาศ
สงครามต่อปรัสเซีย นับเป็นอีกครั้งที่บิสมาร์คได้สิ่งที่เขาต้องการ เขาเป็นผู้จุดชนวนระเบิด
ขึ้น แต่ชนวนระเบิดนั้นเป็นความรับผิดชอบทั้งของฝรั่งเศสเท่าๆ กับปรัสเซีย ทั้งสองฝ่าย
ต่างไม่ต้องการสันติภาพ แต่เมื่อสงครามเกิดขึ้นบิสมาร์คก็จะใช้ประโยชน์จนถึงที่สุด²²

สงครามดำเนินไปตามแบบแผนเดิม กองทัพเยอรมันภายใต้บัญชาการของไมลเค์
จัดกองทัพด้วยความแน่นอนเที่ยงตรง มีปืนใหญ่ชั้นเยี่ยมตลอดจนยุทธภัณฑ์ สามารถ
ปฏิบัติการได้อย่างราบรื่น ในขณะที่ฝรั่งเศสขาดทั้งผู้นำการทหารและขาดแคลนอาวุธยุทธ-
ภัณฑ์ก็ประสบความพ่ายแพ้ต่อกองทัพเยอรมัน จอมพลพาทริซ เดอ แมคมาอง (Patrice
de Macmahon) ซึ่งบัญชาการในมณฑลอัลซาส (Alsace) ขาดการประสานงานกับจอมพล
อาซิลล์ บาแซน (Achille Bazaine) ในมณฑลลอร์เรน (Lorraine) ส่วนนโปเลียนที่ 3 ซึ่งมี
พระพลานามัยอ่อนแอก็ไม่สามารถบัญชาการรบได้อย่างเป็นเอกภาพ ในวันที่ 6 สิงหาคม
กองทัพของจอมพลแมคมาองก็ถูกโจมตีจนต้องถอยร่นกำลัง ในขณะที่กองทัพพร้อม 200,000
คนของบาแซนก็ถูกปิดล้อมที่เมืองเมทซ์ (Metz) กองทัพของแมคมาองมาถึงเมืองเซดอง
(Sedan) ในวันที่ 30 สิงหาคม แต่อีก 3 วันต่อมาในวันที่ 2 กันยายน กองทัพทั้งหมดรวม
ทั้งนโปเลียนที่ 3 (Napoleon III) เองก็ถูกบังคับให้ยอมแพ้²³ ในกรุงปารีสมีการก่อการลุกฮือ
ขึ้นพร้อมกับการประกาศจัดตั้งระบอบสาธารณรัฐและรัฐบาลชั่วคราวซึ่งเรียกตัวเองว่ารัฐบาล
เพื่อการป้องกันชาติ (Government of National Defence) ในช่วงเดียวกันปารีสก็ถูกกองทัพ
เยอรมันปิดล้อม ซึ่งการปิดล้อมดังกล่าวจะดำเนินไปจนถึงสิ้นสุดเดือนมกราคม ค.ศ. 1871
ในช่วงเดียวกันในปลายเดือนตุลาคม บาแซนพร้อมทั้งทหารจำนวนรวม 173,000 คนก็
ยอมจำนน

สงครามกินเวลายาวนานและยากลำบากมากกว่าที่บิสมาร์คคาดคะเนไว้ เลอง
กอมเบตตา (Léon Gambetta) ซึ่งหนีออกจากปารีสด้วยบอลูนได้รวบรวมกำลังต่อสู้จาก
เมืองตูร์ (Tours) ด้วยเป้าหมายที่จะช่วยปารีสแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ ในวันที่ 28 มกราคม
ค.ศ. 1871 ฝรั่งเศสต้องลงนามในสนธิสัญญาสงบศึกกับบิสมาร์ค²⁴ สงครามครั้งนี้ไม่มีมหา-
อำนาจที่ 3 เกี่ยวข้องด้วย นโยบายต่างประเทศของนโปเลียนที่ 3 ที่ล้มเหลวทำให้ฝรั่งเศส
ไม่มีพันธมิตรในยุโรป จึงนับเป็นชัยชนะของนโยบายบิสมาร์คที่สามารถจำกัด ข้อขัดแย้ง
ไม่ให้ขยายเป็นสงครามระหว่างประเทศยุโรป

บิสมาร์คปฏิเสธที่จะทำสัญญาสันติภาพจนกว่าจะมีการเลือกตั้งสมัชชาแห่งชาติของฝรั่งเศส สมัชชาแห่งชาติซึ่งมาประชุมกันที่เมืองบอร์โดซ์ (Bordeaux) ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1871 ยินยอมรับเงื่อนไขที่รุนแรงของสนธิสัญญาแห่งแฟรงเฟิร์ต (Treaty of Frankfurt) ซึ่งทำให้ฝรั่งเศสสูญเสียแคว้นอัลซาสและลอเรน (Alsace and Lorraine) ทั้งยังต้องจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามจำนวน 5 พันล้านฟรังก์หรือ 200 ล้านปอนด์ และกองทัพเยอรมันก็ยึดครองดินแดนทางตอนเหนือของฝรั่งเศสจนกว่าฝรั่งเศสจะจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามหมด สนธิสัญญาสันติภาพได้รับการลงนามในวันที่ 10 พฤษภาคม ค.ศ. 1871²⁵ แต่ในขณะที่บิสมาร์คใช้การพ่ายแพ้ของฝรั่งเศสเพื่อการรวมเยอรมนีที่สมบูรณ์ รัฐเยอรมันทางตอนใต้ เช่น บาวาเรีย บาเดิน และวูร์เตมแบร์ก (Wurtemberg) ก็ถูกโน้มน้าวด้วยความรู้สึกชาตินิยมที่เร่งเร้าให้เข้าร่วมในกลุ่มรัฐเยอรมัน แต่เยอรมนียังถูกแบ่งแยกที่แม่น้ำอินน์ (Inn) เพราะดินแดนแถบออสเตรียไม่ได้เข้าร่วมกับรัฐเยอรมันอื่นๆ ในวันที่ 18 มกราคม ค.ศ. 1871 ในห้องกระจกของพระราชวังแวร์ซาย กษัตริย์แห่งปรัสเซียก็ได้รับการประกาศให้เป็นจักรพรรดิเยอรมัน ประเทศที่รวมตัวได้สำเร็จใน ค.ศ. 1871

แผนการรวมเยอรมนีของบิสมาร์คแต่เริ่มแรกที่จำกัดอยู่ตรงแม่น้ำเมน (Main) ได้ขยายไปสู่แม่น้ำอินน์ (Inn) ซึ่งเป็นการรวมรัฐเยอรมันทางใต้ด้วยความจำเป็นในการทำสงครามต่อต้านฝรั่งเศส นักประวัติศาสตร์บางคนเช่น เอ.เจ.พี. เทย์เลอร์ (A.J.P. Taylor) เห็นว่าบิสมาร์คใช้การรวมประเทศเพื่อที่จะทำสงครามต่อไป²⁶ บิสมาร์คไม่ไว้วางใจในรัฐบาวาเรีย บาเดิน และวูร์เตมแบร์ก เพราะรัฐเหล่านี้เป็นรัฐคาทอลิก ซึ่งบั่นทอนมากกว่าส่งเสริมความเข้มแข็งโปรเตสแตนต์ปรัสเซียในเยอรมนี แต่บิสมาร์คจำต้องนำรัฐเหล่านี้เข้ามาร่วมด้วยเพราะความจำเป็นด้านการทหารและการทูตในการทำสงครามกับฝรั่งเศสให้ยุติโดยเร็วก่อนที่มหาอำนาจอื่นจะเข้าแทรกแซง รัฐทางใต้อาจแยกตัวไปทำสันติภาพกับฝรั่งเศสราบไต่ที่ยังเป็นรัฐอิสระแต่ไม่สามารถทำเช่นนั้นได้ถ้ายังทำสงครามอยู่ แม้ว่าในครั้งแรกบิสมาร์คไม่ต้องการผนวกแคว้นอัลซาส (Alsace) และลอเรน (Lorraine) เพราะมีชาวฝรั่งเศสจำนวนมากอาศัยอยู่ ซึ่งจะกลายเป็นชนกลุ่มน้อยในจักรวรรดิเยอรมันซึ่งเพิ่งจัดตั้งขึ้น เขายินยอมให้มีการผนวกก็เพราะถูกกดดันจากบรรดานายพล ซึ่งเรียกร่องดินแดนโดยเหตุผลด้านยุทธศาสตร์ ซึ่งการเปลี่ยนความตั้งใจของเขาเป็นเรื่องผิดพลาดอย่างมหันต์ เพราะจะทำให้ฝรั่งเศสกลายเป็นศัตรูที่ไม่อาจประณีประณอมได้ ของเยอรมนี และนำไปสู่การล้างแค้นและทำให้จุดมุ่งหมายของบิสมาร์คที่จะทำให้ฝรั่งเศสขาดพันธมิตรล้มเหลวในที่สุด

ข้อตกลง ค.ศ. 1871

ค.ศ. 1871 เป็นปีแห่งความรุนแรง ซึ่งเป็นความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ในยุโรปและนำไปสู่แนวทางใหม่ เริ่มจากการที่รัฐบาลอิตาลีฉวยโอกาสจากการถอนตัวของกองทัพฝรั่งเศสออกจากกรุงโรมในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1870 เข้ายึดกรุงโรมในเดือนต่อมา รัฐบาลอิตาลีรีบแจ้งต่อมหาอำนาจในยุโรปถึงการรับประกันเสรีภาพของสันตปาปาเมื่อรัฐนี้ตกอยู่ในอำนาจของอิตาลี มหาอำนาจในยุโรปต่างยอมรับว่าการผนวกกรุงโรมเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่สันตปาปาเองกลับไม่ยอมรับความคิดดังกล่าว พระองค์ท้าทายรัฐบาลอิตาลีให้ใช้กำลังเพื่อยึดกรุงโรม แต่ในที่สุดพระองค์ก็จำต้องยอมจำนน และการลงประชามติในรัฐสันตปาปาให้รวมกับอิตาลีก็ชนะคะแนนเสียงไปอย่างท่วมท้น ดังนั้นการรวมอิตาลีก็สำเร็จสมบูรณ์ใน ค.ศ. 1870 โดยปราศจากการแทรกแซงจากต่างชาติ

เรื่องที่ 2 คือซาร์อเล็กซานเดอร์ที่ 2 แห่งรัสเซียฉวยโอกาสประกาศในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1870 ว่าพระองค์ไม่มีข้อผูกมัดในบทบัญญัติเรื่องกำลังทางนาวิกที่ระบุไว้ในสนธิสัญญาแห่งกรุงปารีส ค.ศ. 1856 ที่ห้ามรัสเซียเสริมสร้างกำลังทหารตามชายฝั่งของทะเลดำ ฝรั่งเศสไม่สามารถต่อต้านเรื่องนี้ได้ ในขณะที่รัฐบาลอังกฤษของวิลเลียม อีวาร์ด แกลดสโตน (William Ewart Gladstone) ซึ่งร่วมมือกับปรัสเซียจัดให้มีการประชุมหารือที่กรุงลอนดอน เพื่อประณามการเปลี่ยนแปลงข้อตกลง แต่ก็ไม่มีการทำอะไรมากกว่านี้ ความร่วมมือของยุโรปจึงถูกฉีกอีกครั้ง ซึ่งจะเป็นเหตุของความหวาดระแวงระหว่างอังกฤษและรัสเซีย

เรื่องที่ 3 คือการที่ฝ่ายสาธารณรัฐในฝรั่งเศสฉวยโอกาสจากการที่จักรวรรดิที่ 2 พ่ายแพ้ในการสงครามด้วยการประกาศตั้งสาธารณรัฐขึ้นในวันที่ 4 กันยายน ค.ศ. 1870 แม้ว่าสมัชชาแห่งชาติที่จัดตั้งขึ้นใน ค.ศ. 1871 จะมีพวกนิยมเจ้าเป็นส่วนใหญ่ แต่ประชาชาติก็โน้มเอียงไปทางพวกสาธารณรัฐ ใน ค.ศ. 1875 รัฐสภาฝรั่งเศสได้รับรองกฎหมายรัฐธรรมนูญใหม่²⁷

ผลจากการดำเนินนโยบายของบิสมาร์คและคาวัรีในช่วง ค.ศ. 1850 - 1870 คือสงครามระหว่างรัฐถูกนำมาใช้ในการสร้างอำนาจทางการเมือง นับตั้งแต่ ค.ศ. 1815 เป็นต้นมา ไม่มีครั้งใดที่การเมืองจะกลายเป็นเรื่องการข่มขู่และความรุนแรงเช่นช่วงนี้ รัฐบาลของประเทศมหาอำนาจเชื่อว่าสงครามเป็นเครื่องมือที่ทรงประสิทธิภาพของประเทศชาติ และใช้การทูตเป็นเครื่องมือในการเตรียมพร้อมสำหรับสงครามและการโต้เปรียบ ไม่ใช่เพื่อสันติภาพและการรักษากฎเกณฑ์ของยุโรป มีเพียงสองมหาอำนาจ คือ อังกฤษและรัสเซีย

เท่านั้น ที่ไม่ได้ก่อสงครามและมีสันติภาพในขณะที่ยุโรปกลางสันตะเทียนด้วยสงคราม แม้แต่มหาอำนาจที่แพ้สงครามก็ยังคงการทำสงครามอีก พวกสาธารณรัฐในฝรั่งเศสมีความคิดทำสงครามล้างแค้น ในขณะที่ชาวเดนมาร์กไม่เคยยอมรับการสูญเสียแคว้นชเลสวิกให้เยอรมนี ส่วนออสเตรีย-ฮังการีเปลี่ยนความคิดที่จะล้างแค้นปรัสเซียเป็นการกระชับไมตรีกับจักรวรรดิเยอรมันที่ได้รับการสถาปนาขึ้น ทั้งนี้เพราะหวั่นเกรงในอำนาจรัสเซียและต้องการผลประโยชน์ จากดินแดนที่เคยอยู่ในอำนาจของจักรวรรดิออตโตมัน สงครามในช่วงทศวรรษที่ 1860 กลายเป็นความตึงเครียดครั้งใหม่ของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และระบบใหม่ของพันธมิตรในทศวรรษที่ 1870 และหลังจากนั้น

การถ่วงดุลอำนาจครั้งใหม่

ด้วยความสัมพันธ์ที่ตึงเครียดระหว่างมหาอำนาจทั้ง 6 ของยุโรป (อังกฤษ เยอรมนี ฝรั่งเศส ออสเตรีย - ฮังการี รัสเซียและอิตาลี) ระบบดุลอำนาจจึงมีการเปลี่ยนแปลง กลายเป็นแนวคิดที่ไม่ชัดเจนเป็นระบบการทูตซึ่งมีกลไกในการปรับเปลี่ยนตนเอง ซึ่งมีการสร้างดุลขึ้นเสมอโดยการกระทำของรัฐบาลและการทำข้อตกลง บางเรื่องก็เป็นความลับ บางเรื่องก็เปิดเผย เป็นช่วงของการระแวงระวังเรื่องการสร้างสมอาวุธ มาตรฐานในเรื่องจริยธรรมของแต่ละรัฐที่ปฏิบัติต่อกันไม่ได้สูงขึ้น กลับยิ่งทรุดต่ำลงอันเป็นผลมาจากการทูตแบบมุ่งชิงดีต่อกันระหว่างคาวัวร์และบิสมาร์คกับนโปเลียนที่ 3 หลักเกณฑ์ของยุโรปซึ่งเป็นเรื่องที่ทุกชาติควรรักษาไว้ก็ถูกละทิ้ง เช่นเดียวกันกับเรื่องความร่วมมือแห่งยุโรป ความคลั่งไคล้ในลัทธิชาตินิยมเคียงคู่มากับเกิดสงครามฝรั่งเศส รัสเซีย ใน ค.ศ. 1870²⁸ กลายเป็นปรากฏการณ์ใหม่ของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ซึ่งนำไปสู่สถานการณ์ใน ค.ศ. 1871 ก็เป็นหนึ่งในข้อตกลงหลักของยุโรปซึ่งเกิดขึ้นหลังการทำสงครามครั้งใหญ่ แผนที่ของยุโรประหว่าง ค.ศ. 1871 และ 1918 ดูซับซ้อนน้อยกว่าที่เคยเป็นมา รัฐต่างๆ ในยุโรปลดจำนวนลง ข้อตกลงใน ค.ศ. 1871 ยังเป็นการเริ่มช่วงเวลาที่ยุโรปว่างเว้นจากการทำสงครามระหว่างกันเป็นเวลาถึง 43 ปี แผนที่ใหม่ของยุโรปและแบบแผนใหม่ของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีการเปลี่ยนแปลงในบางลักษณะมากกว่าที่เกิดขึ้นใน ค.ศ. 1815 ข้อตกลงใน ค.ศ. 1871 มีส่วนคล้ายคลึงกับใน ค.ศ. 1815 และ ค.ศ. 1919 ที่เป็นการแสดงถึงผลของสงครามใหญ่ระหว่างมหาอำนาจ แต่แตกต่างกันตรงที่ว่ามันคล้ายกับข้อตกลงใน ค.ศ. 1945 - 1950 ที่ว่าไม่

ได้ถูกกำหนดโดยมหาอำนาจที่มีชัยชนะในลักษณะการประชุมระหว่างข้อตกลงนานาชาติ แต่เป็นผลมาจากชัยชนะเฉพาะแต่ละชาติ และมหาอำนาจซึ่งไม่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงให้การยอมรับแบบไม่เต็มใจนัก และเนื่องจากมันไม่ได้ถูกกำหนดหรือแม้แต่ได้รับการสนับสนุนจากมหาอำนาจต่างๆ จึงไม่มีลักษณะหรือสถาบันที่เรียกว่า 'ความร่วมมือของยุโรป' รองรับ²⁹

ข้อตกลงใน ค.ศ. 1871 จึงมีจุดกำเนิดและลักษณะของการจัดแนวทางใหม่ของ พรหมแดนยุโรปและความสัมพันธ์ซึ่งถูกกำหนดโดยเหตุการณ์และอำนาจทางการเมืองของเยอรมนี ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ได้กำหนดไว้ก่อนแต่ก็เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วฉับพลันด้วยเหตุนี้รัฐบาลของประเทศในยุโรปจึงต้องใช้เวลาในการปรับตัวที่จะยอมรับเหตุการณ์และผลทางด้าน การทูตว่ามีรัฐประชาชาติใหญ่เกิดขึ้น 2 รัฐในยุโรปกลางแทนที่รัฐเล็กๆ จำนวนมากมาย การเกิดขึ้นของรัฐประชาชาติใหญ่ ได้รับการยอมรับว่าเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่พรหมแดนของ รัฐเหล่านี้ยังไม่แน่นอนตายตัว ในเมื่อมีชนกลุ่มน้อยชาวเดนมาร์กและฝรั่งเศสในอาณาเขต ของจักรวรรดิเยอรมัน ก็มีชนกลุ่มน้อยชาวเยอรมันและอิตาเลียนอยู่นอกอาณาเขตของรัฐ ประชาชาติใหม่นี้เช่นกัน³⁰ ในแง่นี้ข้อตกลงที่เกิดขึ้นจึงยังไม่สมบูรณ์และเป็นที่ยุติ

ข้อตกลงในเรื่องดินแดนและการเมืองยึดหลักการเบื้องต้นของความเป็นชาติ ซึ่ง ครอบงำยุโรปตั้งแต่ ค.ศ. 1848 ว่าประชาชนซึ่งรู้สึกถึงความผูกพันในความเป็นชาติร่วมกัน ควรดำเนินการเพื่อการรวมตัวเป็นรัฐและยับยั้งในอิสรภาพของตนเองจากรัฐอื่นๆ การรวม รัฐอิตาลีเข้าเป็นราชอาณาจักรอิตาลีและการรวมดินแดน เช่น แคว้นซเลสวิก และโฮลชไตน์ อัลซาสและลอร์เรนเข้าในจักรวรรดิเยอรมันเป็นการยืนยันในหลักการนี้ แต่หลักการเดียวกัน นี้กลับเป็นการปฏิเสธสิทธิของชาวฝรั่งเศสที่อาศัยอยู่ในแคว้นอัลซาสและลอร์เรน และชาว เดนมาร์กที่อาศัยอยู่ในแคว้นซเลสวิก ดูเหมือนว่าสิทธิในการกำหนดโชคชะตาของตนเอง เป็นของประเทศที่มีอำนาจแข็งแกร่งพอที่จะยืนยันในสิทธิดังกล่าว แต่ผู้ที่ไม่มียอำนาจก็ถูก ปฏิเสธสิทธิดังกล่าว การที่จะทำให้ยุโรปเป็นทวีปของประชาชาติแทนที่จะเป็นการผสมปนเปกัน ระหว่างรัฐใหญ่รัฐเล็กที่ไม่คำนึงถึงประชาชาติ ก็เป็นสภาวะที่ขัดแย้งกันเอง³¹ ดังนั้นข้อตกลง ใน ค.ศ. 1871 จึงเป็นการละเมิดหลักการที่ที่ข้อตกลงยึดถือเอง

ลักษณะที่ขัดแย้งกันเช่นนี้ยังเห็นได้จากข้อตกลงในการจัดตั้งจักรวรรดิออสเตรีย ฮังการี (Austro - Hungarian Empire) ซึ่งเอกราชของชาวเยอรมันและชาวแมกยาร์คงอยู่ ด้วยการทำให้ชนกลุ่มน้อยอื่นๆ เช่น เชก (Czechs) สโลวัก (Slovaks) โครแอต (Croats) และ ชาวโปแลนด์ (Poles) ต้องตกเป็นเบี้ยล่าง เมื่อรัฐไม่ได้เป็นที่ซึ่งประชาชนที่ต่างเชื้อชาติ ศาสนา

และภาษาสามารถมีอิทธิพลเมืองเท่าเทียมกัน แต่เป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับความเป็นชาติ จักรวรรดิ
ออสเตรีย - ฮังการีจึงถูกกำหนดชะตากรรมให้สลายตัวเป็นรัฐบอลข่านเล็กๆ หลายรัฐ รัฐอื่นๆ
จะยึดตัวอย่างของเซอร์เบียและรัฐของชาวสลาฟจะเข้ามาแทนที่อำนาจของราชวงศ์ฮับสบูร์ก
(Habsburg) ซึ่งชะตากรรมแบบเดียวกันนี้จะเกิดแก่จักรวรรดิออตโตมันและจักรวรรดิรัสเซีย
ของราชวงศ์โรมานอฟ (Romanov) ข้อขัดแย้งในยุโรปตะวันออกจะยุติลงได้เพียงชั่วคราว
และการชิงดีตลอดจนความตึงเครียดระหว่างมหาอำนาจในภาคพื้นทวีปทำให้เป็นที่แน่นอน
ว่าการสลายตัวของจักรวรรดิฮับสบูร์กและจักรวรรดิออตโตมันย่อมทำให้เกิดสงครามครั้ง
ใหญ่³² ซึ่งเป็นการอธิบายว่าเหตุใดการลอบสังหารอาร์ชดั๊กฟรานซิส เฟร์ดินานด์ (Arch-
duke Francis Ferdinand) ที่เมืองซาราเจโว (Sarajevo) ใน ค.ศ. 1914 กลายเป็นสาเหตุ
ของสงครามโลกซึ่งมหาอำนาจในยุโรปทุกชาติเข้าร่วมในการทำสงครามกัน

เชิงอรรถบทที่ 4

- 1 Paul A. Gagnon, *France Since 1789* (New York : Harper & Row Publisher, 1964), p. 179
- 2 Ibid.
- 3 David Thomson, *Europe Since Napoleon* (Middlesex : Penguin Books Ltd., 1976), p. 303
- 4 Paul A. Gagnon, *France Since 1789*, p. 179
- 5 David Thomson, *Europe Since Napoleon*, pp. 305 – 306
- 6 สมใจ ไพโรจน์ธีระวิทย์ "Bismarck, Otto von (1815 – 1898) : เจ้าชายออตโท ฟอน บิสมาร์ค (พ.ศ. 2358 – 2441)" ในสารานุกรมประวัติศาสตร์สากลสมัยใหม่ : ยุโรป เล่ม 1 อักษร A – B พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2542) หน้า 181 – 182
- 7 David Thomson, *Europe Since Napoleon*, p. 308
- 8 สมใจ ไพโรจน์ธีระวิทย์ "Bismarck Otto von (1815 – 1898) : เจ้าชายออตโท ฟอน บิสมาร์ค (พ.ศ. 2358 – 2441.), p. 181
- 9 David Thomson, *Europe Since Napoleon*, p. 309
- 10 William Carr, *A History of Germany 1815 – 1945*, 2 nd ed. (London : Edward Arnold, 1979), pp. 94 – 97
- 11 Ibid., pp. 99 – 100
- 12 Paul A. Gagnon, *France Since 1789*, pp. 191 – 192
- 13 สมใจ ไพโรจน์ธีระวิทย์, *ประวัติศาสตร์เยอรมนีสมัยใหม่* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550), หน้า 42 – 43
- 14 Paul A. Gagnon, *France Since 1789*, p. 193
- 15 David Thomson, *Europe Since Napoleon*, pp. 312 – 313
- 16 William Carr, *A History of Germany 1815 – 1945*, pp. 106 – 107
- 17 Paul A Gagnon, *France Since 1789*, pp. 193 – 195
- 18 David Thomson, *Europe Since Napoleon*, p. 314

- 19 Ibid., pp. 314 – 315
- 20 Paul A. Gagnon, *France Since 1789*, p. 195
- 21 Ibid.
- 22 David Thomson, *Europe Since Napoleon*, p. 316
- 23 Paul A Gagnon, *France Since 1789*, p. 196
- 24 Ibid., p. 201
- 25 Ibid., p. 203
- 26 David Thomson, p. 319
- 27 Ibid., pp. 320 –321
- 28 Ibid., p. 322
- 29 Ibid., pp. 322 –323
- 30 Ibid., p. 323
- 31 Ibid., pp. 323 –326
- 32 Ibid.